

Eén olifant, twee olifant...

Contact met anderen is voor mensen met ernstig meervoudige beperkingen nog belangrijker dan voor anderen. Hoe leg je contact met hen? De nieuwe methode *Vijf Olifanten* traint je om gedrag eerst op te merken en pas daarna te interpreteren.

DOOR MARTIN SCHURMAN EN KARIN DE GEETER ILLUSTRATIE SYLVIA WEVE

Een prettig, menselijk en warm contact is van wezenlijk belang voor ieder mens. Contact is de basis van gehechtheid en vertrouwen in de belangrijke mensen om je heen. Het vertrouwen dat de ander je zal troosten bij verdriet of je zal helpen als je pijn hebt. Het vertrouwen dat belangrijke mensen er voor je zullen zijn en niet ineens verdwijnen. Alleen zo zal je (onbewust) vertrouwen in jezelf krijgen. Voor mensen met ernstig meervoudige beperkingen (EMB) geldt dit alles nog veel sterker. Voor hen is contact de enige toegang tot de omgeving, tot de mensen die hen verzorgen, begeleiden en voortdurend beslissingen voor ze nemen. Goed contact betekent dat je bij elkaar betrokken bent, dat je aandacht hebt voor elkaar, dat je met elkaar in verbinding staat. Pas als het contact in orde is, kan een cliënt erop vertrouwen dat zijn begeleiders zijn signalen oppikken en kan echte communicatie plaatsvinden. Je kunt dan ook stellen dat contact het begin, het startpunt van de communicatie is. Bij communicatie gaat het er vervolgens om dat je elkaar iets duidelijk maakt. Het draait

om een boodschap, om het overdragen van informatie aan elkaar. De ene persoon probeert de ander, bewust of onbewust, iets duidelijk te maken. Bij communicatie gaat het om begrijpen en begrepen worden.

GEHECHTHEID

Het contact met mensen met EMB verloopt niet vanzelfsprekend. Waar je in het normale sociale verkeer elkaar aankijkt en een knikje geeft (en zo even contact hebt), verloopt dat bij mensen met EMB vaak moeizaam. Sommigen mensen reageren nauwelijks op toenadering, anderen nemen zelf geen merkbaar initiatief tot contact. Sommigen weren het contact zelfs af. Desondanks geldt ook voor deze mensen dat de behoefte aan contact er wel degelijk is. Langdurig moeizaam contact tussen een persoon met EMB en zijn omgeving heeft een grote impact op de mate van gehechtheid en het basisvertrouwen. Dit leidt regelmatig tot opvallend gedrag: het afweren of ontlopen van contact, of juist heel claimend gedrag. Ook kan het leiden tot problemen bij het reguleren van emoties en alertheid.

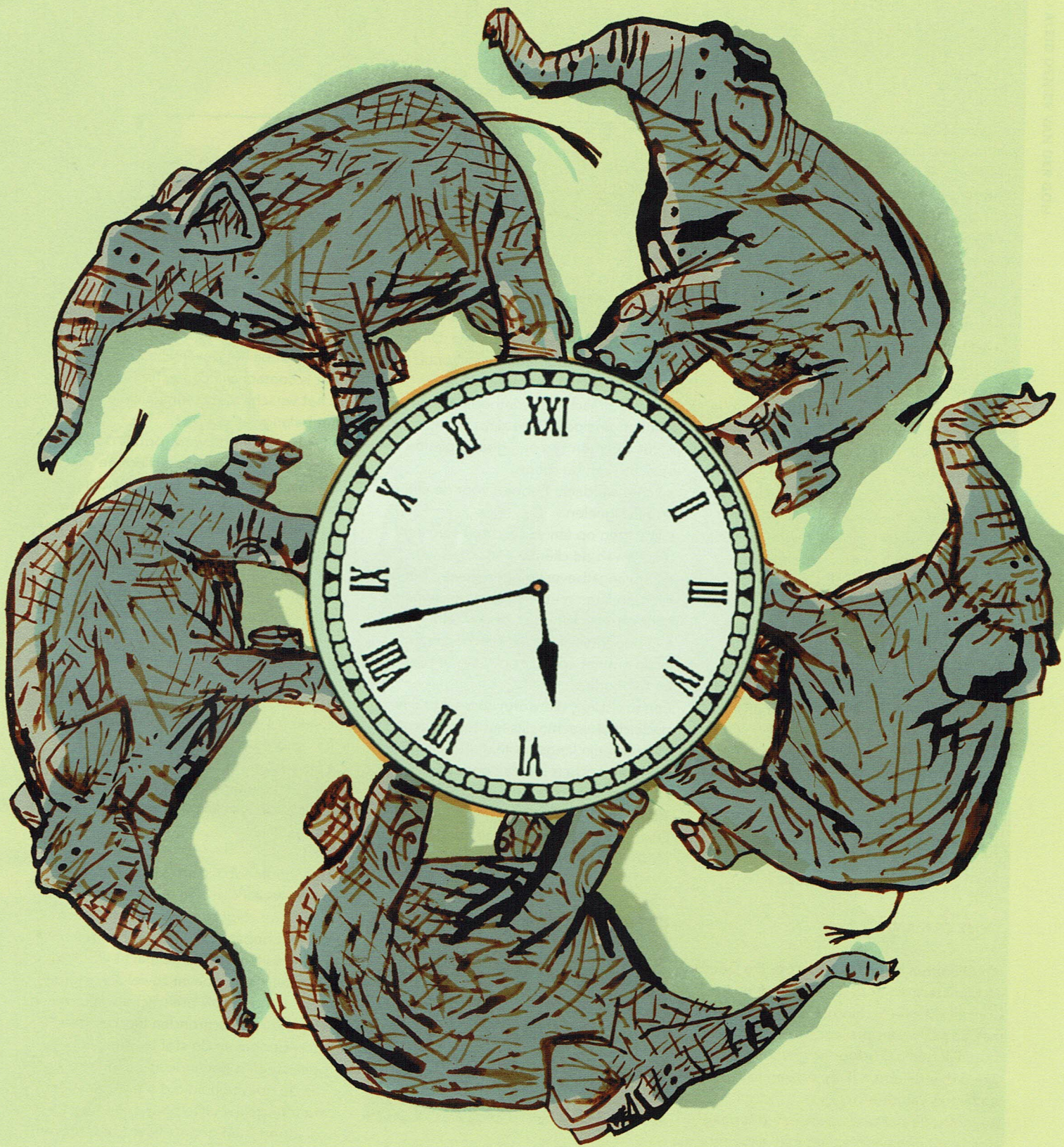
Gedragingen die ons niet altijd direct doen denken aan een probleem in het contact maar die hiermee nauw kunnen samenhangen.

Om begeleiders en leerkrachten te ondersteunen bij het maken en onderhouden van contact, is doorlopend coaching en scholing nodig. Vanuit deze behoefte is de methode *Vijf Olifanten* ontwikkeld. Het is een methode voor zogenaamde contact-coaches, mensen die begeleiders en leerkrachten van mensen met EMB coachen in het contact maken én onderhouden met hun cliënten en leerlingen. Een contact-coach is vaak een logopedist, een gedragskundige of iemand anders die een coachende rol op zich neemt.

LACCS

Vijf Olifanten is onderdeel van benadering rond 'goed leven' voor mensen met EMB, die is ontwikkeld door de orthopedagogen Karin de Geeter en Kirsten Munsterman. Zij geven al jaren trainingen over 'goed leven' aan begeleiders, leerkrachten, therapeuten en gedragskundigen. Uitgangspunt is dat mensen met EMB veel ondersteuning nodig hebben

>>

We've

Bouwsteen A
Inleiding in contact

Centrale deel
Video-feedback

Bouwsteen B
Verdieping van
de contactprincipes

Bouwsteen C
Impact van
moeizaam contact

Bouwsteen D
Bedreigingen
voor contact

om een goed leven te kunnen leiden. Zij zijn in vrijwel alles afhankelijk van anderen. De belangrijkste opdracht die (professionele) zorgverleners hebben, is dan ook het ondersteunen bij een goed leven.

De Geeter en Munsterman onderscheiden voor een goed leven vijf aspecten:

- Lichamelijk welbevinden: een zo comfortabel mogelijk lichaam.
- Alertheid: (zintuiglijke) informatie kunnen verwerken en reguleren.
- Contact met de mensen om je heen: menselijke verbinding.
- Communicatie: elkaar begrijpen en op je eigen niveau invloed uitoefenen.
- Stimulerende tijdsbesteding: meedoen en kunnen leren.

Begeleiden volgens deze aspecten wordt LACCS-werken genoemd. Vijf aspecten die sterk met elkaar samenhangen. Tijdens de verzorging heb je een natuurlijk contact en is er communicatie over en weer. Tijdens het samen doen van een activiteit speelt de informatieverwerking (alertheid) een grote rol. Hoewel alle gebieden essentieel zijn, is contact wel een basaal aspect. Het menselijke contact maakt het verschil tussen instrumentele en menslievende ondersteuning.

CONTACTPRINCIPES

De methode *Vijf Olifanten* bestaat uit een groot aantal gedetailleerd uitgewerkte werkvormen, zoals ervaringsoefeningen, reflectie-opdrachten en korte presenta-

ties. Daarnaast bevat de methode dertien filmpjes en animaties, die gebruikt worden in de verschillende werkvormen. Dit zijn onder andere fragmenten van contactmomenten met cliënten met EMB.

De rode draad in de methode zijn de vijf contactprincipes. Deze zijn:

- Het innemen van een goede positie ten opzichte van de cliënt.
- Échte aandacht hebben voor de cliënt en zijn signalen.
- Wachten op (én verwachten van) een reactie van de cliënt.
- Ontvangstbevestigingen geven, om de cliënt te laten merken dat je zijn signalen hebt gezien, gehoord, of gevoeld.
- In beperkte mate zelf toevoegingen doen om het contact op gang te brengen en te houden.

Een ezelsbrug die wordt gebruikt bij het onderdeel 'wachten' is het tellen tot 'vijf olifanten zijn langs gesjokt'. De naam van deze methode is hieraan ontleend.

VIDEOFEEDBACK

De methode bestaat uit een voorbereidende bouwsteen, een centraal deel

met videofeedback en drie verdiepende bouwstenen (zie figuur).

- De werkvormen in bouwsteen A helpen de coach bij het geven van basiskennis: wat is contact (vijf contactprincipes), wat is het verschil met communicatie en wat is het belang van contact.
- De belangrijkste werkvorm is de zogenoemde videofeedback. Hiermee kijkt de coach samen met de begeleiders of leerkrachten naar eigen beeldmateriaal. Samen reflecteren zij op wat er goed gaat in het contact en waar verbetering mogelijk is.
- Bouwsteen B bevat werkvormen waarmee de coach met de begeleider of leerkracht de verdieping aan kan gaan rondom de vijf contactprincipes.
- Bouwsteen C biedt reflectie op het eigen gedrag als het contact niet vanzelfsprekend verloopt, bijvoorbeeld bij 'moeilijk' gedrag van de cliënt.
- Bouwsteen D behandelt de bedreigingen en belemmeringen voor contact, zoals in de fysieke ruimte of de organisatie.

De videofeedback en de verdiepende bouwstenen wisselen elkaar af, in een tempo en volgorde die door de coach worden bepaald. De keuzes hangen af van de personen die die gecoacht worden. Elke bouwsteen bevat zowel achtergronden en theorie als praktische werkvormen. Met deze achtergronden leert de coach de ander boven de stof te staan. Bij elke bouwsteen is een indicatie aangegeven van de hoeveelheid tijd die je hiervoor moet uittrekken. De bouwstenen staan vrij letterlijk en gedetailleerd beschreven. Een ervaren coach zal uiteraard meer zijn eigen invulling kunnen geven, door het toevoegen van eigen werkvormen en het gebruiken van eigen filmmateriaal.

Hoewel de methode zeer helder en gedetailleerd is omschreven, is het volgen

...VIJF OLIFANT

Vijf Olifanten is ontwikkeld door De Geeter en Munsterman Orthopedagogen en Kalliope Consult (Martin Schuurman), in samenwerking met de VGN. Het project werd financieel mogelijk gemaakt door het Fonds verstandelijke gehandicapten (Fvg) en een aantal lidinstellingen van de VGN.

De methode bestaat, naast een driedaagse cursus, uit een handleiding met bijbehorende hulpmiddelen (werkvormen, filmfragmenten en animaties om mee te oefenen, format voor bespreking, uitleg over trainerschap, overzicht valkuilen) en het *Bronnenboek*. Hierin staat de literatuur beschreven die is gebruikt bij de ontwikkeling. Het *Bronnenboek* laat tevens zien waar de methode zich bevindt binnen het grotere geheel van contactonderzoeken en -methoden.

De methode is te koop voor 235 euro via vijfolifanten.nl. Het *Bronnenboek* is ook afzonderlijk gratis beschikbaar via kalliopeconsult.nl.

van de cursus essentieel om de methode te leren toepassen. Deze Vijf Olifanten-training is de driedaagse training.

DE EERSTE ERVARINGEN

Tijdens het ontwikkeltraject hebben zestien coaches de training gevolgd om de - toen nog concept - methode toe te leren toepassen. Op basis van hun ervaringen is een aantal verbeteringen doorgevoerd. Inmiddels is de methode op de markt gekomen. Momenteel volgen tien coaches de Vijf Olifanten-training. Binnenkort start een volgende trainingsgroep.

De eerste ervaringen van de coaches zijn erg positief. Een van de coaches vertelt dat zij, door haar eerder gevolgde LACCS-scholing, al veel wist over contact en de contactprincipes goed in de vingers had. 'Maar er is een groot verschil tussen zelf weten wat goed contact is en er anderen op coachen. Deze methode geeft mij alle handvatten die ik nodig heb. Zoveel werkvormen en prachtig beeldmateriaal, dat maakt deze methode heel bruikbaar!'. Een logopedist benoemt dat ze deze methode heel anders vindt dan andere methoden die zich op contact richten. 'Ik merk nu pas dat we bij het bekijken van beelden altijd veel te snel naar de communicatie en de afspraken zaten te kijken. Deze methode helpt mij om in de coaching echt stil te staan bij het contact, bij de vijf contactprincipes. Dat is best wennen. Ik moet leren om opmerkingen van begeleiders steeds weer terug te brengen naar de contactprincipes. En ik moet leren mij in te houden. Niet steeds vragen naar hoe men het gedrag interpreteert, maar eerst samen kijken of de begeleider alle signalen eigenlijk wel heeft opgemerkt, en of hij ontvangstbevestigingen heeft gegeven.'

De coaches die inmiddels zijn of worden getraind, komen uit verschillende zorgorganisaties en scholen voor kinderen met EMB. De ene coach heeft vooral de wens om het eigen team te kunnen coachen, andere coaches worden door hun werkgever veel breder ingezet. Dat laatste gebeurt vaak bij organisatie waar de LACCS-visie al gemeengoed is. Dan wordt bijvoorbeeld de inleidende bouwsteen tijdens een scholing ingezet en krijgt de coaching daarna verder vorm. ●